

9. ERDÉLYI TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI KONFERENCIA

Kolozsvár, 2006. november 25-26.

AZ 1921- ES REFORMÁTUS ÉNEKESKÖNYV

Témavezető tanár:

Drs. Kristófi János Zsigmond adjunktus

Partiumi Keresztény Egyetem Nagyvárad

Alkalmazott Tudományok kar

Zenepedagógia szak

Szerző:

Zih Otília Valéria

Partiumi Keresztény Egyetem

Nagyvárad

Alkalmazott Tudományok kar

Zenepedagógia szak IV. évf.

Bevezetés

Hagyomány vagy haladás?

Kodály Zoltán és Csomasz Tóth Kálmán szavaival ma is megkérdézhethetjük: hagyománynak tekinthető-e egy olyan gyülekezeti éneklési mód, amely egy ezelőtt 85 évvel megjelent énekeskönyvre támaszkodik, és amely egy alapvetően hibás, torz dallamokkal, teológiaiailag és irodalmilag gyenge szöveggel jelent meg és már megjelenésekor elavult volt?

Mire épülhet a haladás?

Az 1921-es énekeskönyv hiányosságait korán felismerve 1939-ben Jugoszláviában, majd 1948-ban Magyarországon jelent meg minden idők eddigi legjobb református énekeskönyve. 1996-ban, ezelőtt tíz évvel pedig megjelent a Magyar Református Énekeskönyv, amely egységesíteni próbálta minden magyar egyháztest református énekeit, a közös éneklés elősegítésének szándékával, visszahozva sok olyan értéket, amely kimaradt az 1921-es énekeskönyvből.

Haladást csak jó hagyományra lehet építeni. A magyar református egyházzenenek a reformátori hagyományokra kell épülnie, ugyanúgy a kántorképzésnek is egy jó énekeskönyvre kell támaszkodnia.

Dolgozatomban az 1921-es énekeskönyv történetét, szerkezetét vizsgálom, összehasonlítva 85 év különböző kiadásait és egybevetve az 1948-as magyarországi, valamint az 1996-os Magyar Református Énekeskönyvvel. Az énekeskönyv hiányosságainak kiemelésével szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy haladás csakis egy jó énekeskönyvvel érhető el. Az erre való igény immár évtizedek óta él és az 1996-os énekeskönyv megjelenése óta egyre erősödik. A harmadik évezred küszöbén igen nagy szükség van a kántorképzés rendszeres és módszeres beindítására is egyházkerületünkben, melyhez segítséget nyújthat egy megfelelő énekeskönyv. 2005-ben megvalósult az első sikeres kántortovábbképző, mely egyértelműen bizonyította, hogy van létjogosultsága a kántorképzésnek. A Partiumi Keresztény Egyetem biztosítja az ehhez szükséges feltételeket tanári kar, tanterem, hangszerek, könyvtár, bentlakás és étkezde tekintetében. A református egyházzene, a gyülekezeti éneklés jövője tehát mindazok felelőssége,

akik tenni kívánnak és tehetnek egy jobb, minőségileg tisztább és szakmailag elfogadott, lélekből fakadó, felemelő templomi éneklés megvalósításáért.

Az 1921-es énekeskönyv előkészítése

A református egyházi éneklés hagyományának vonalát lényegében már az 1806-13-as énekeskönyv- revízió megtörte, az 1921-es énekeskönyv csak teljessé tette ezt a törést. A közben eltelt közel másfél évszázados szakadék betöltésére tervszerű kísérlet nem történt, s a hézagpótló kezdeményezések, a 20. század elején bevezetett ébredési énekgyűjtemények nem járultak hozzá a feszültség enyhítéséhez. Az alacsony zenei és éneklésbeli színvonal következtében a megmaradt genfi zsolnárok és néhány régi magyar ének is megfakult. Ott, ahol a hagyomány folytonossága megszűnt, az egyoldalú kegyesség és a zenei műveltség hiányos volta kedvezőtlenül alakították a gyülekezeti éneklést.

1879-ben megalakult egy énekügyi bizottság, melynek tagjai az új énekeskönyv előkészületeit hivatottak irányítani. Ennek a bizottságnak első elnökei Nagy Péter erdélyi püspök, majd 1887-től Szász Károly, illetve 1889-től Fejes István voltak.

1882-ben a Dunamelléki Egyházkerület Arany Jánost kérte meg, hogy bírálja a zsolnárok újonnan tervezett szövegét. A költő a szövegeket tartalmazó füzet hátlapjára ezt a jegyzetet írta: *" Nem vagyok olyan helyzetben, hogy olvassak, összehasonlítást tegyek, bíráljak. Az eredeti szöveget kellene ismernem, Marot és Béza költői parafrázisaival egybevetnem, ezeket Molnárral s az új dolgozattal hasonlítsam össze; de a zsidót nem is tudom, a többi munkára szemem képtelen..."*

A dicséretre nézve sem gondolom, hogy a köznép jobban értené a felvirágozott, mint a bibliai nyelvet, vagy, hogy a Csokonai- iskola teljes rímeinél jobban kapna toldott- foldott asszonáncokon. Jó éneket írni nincs a mai kor szellemében, mert vallási ihlet nélkül költői sincsen."

Kár, hogy Arany János ma is mindenben helytálló intelmei sem akkor, sem a későbbi időkben nem találtak megszívlelésre, mert a további munkálatok eredményei egészen 1921-ig mást mutatnak, mint amire a legmagyarabb költő akkor fel akarta hívni az illetékesek figyelmét.

Időközben Begedi Lajos lelkész 1886-ban magánszorgalomból elkészítette az énekeskönyv revízióját és azt a saját költségén dallamok nélkül ki is adta. Ezt, valamint az 1881 óta benyújtott és három füzetben kiadott új énekeket egy bírálóbizottságnak adták át.

Az előkészítő munka legjelentősebb irányítója Fejes István volt, akinek liberális teológiai alapállása, irodalmi és zenei mértéke sok kívánnivalót hagy maga után, de szorgalmát és a maga korának szempontjait figyelembe vevő színvonalra törekvő munkáját figyelembe kell vennünk. 1889-től 1900-ig hat füzetben adta ki azokat az énekeket, melyeket az új énekeskönyv összeállításánál fel akart használni. Időközben már az egyházi lapok is közöltek különböző értékű, kisebb- nagyobb poétai adománnyal ékeskedő lelkészek tollából származó új énekszövegeket és zsoltár- átdolgozásokat. Ezeket többnyire az újítás szándéka és nem a bibliai szövegűség vezette. Ennek a kornak zsoltár- átköltői között érdemes megemlíteni Baksay Sándor, Fejes István, Pálóci Cinke István, Szabolcska Mihály, Baltazár Dezső nevét. Ugyancsak említésre méltó Kálmán Farkas neve (1838- 1906), aki a magyar református himnológiai irodalom egyik úttörője. Az 1921-es énekeskönyv szerkesztőbizottságában Seprődi János is közreműködött, de ezirányú munkásságáról csak az énekeskönyv 61 erdélyi éneke tanúskodik.*1

Bár a 16. század magyar énekirodalma iránti tudományos érdeklődés csak a '90-es évektől számítható, ez még sokáig csupán irodalomtörténeti irányú volt. Ebben a korban még nem tudott megszületni az a nagyvonalú énekreform, melyre a " Hozsánna" megjelenése előtti időben a legnagyobb szükség lett volna.

1903-ban megjelent az ú.n. "próbaénekeskönyv", Fejes István szerkesztésében és rövid előszavával. A könyv nem talált kedvező fogadtatásra, ami a szerkesztőt nagyon elkedvetlenítette. Ez az énekeskönyv összesen 336 éneket tartalmaz, elől 86 zsoltár áll, 51 dallammal. A dicséretek között megjelennek az első új énekek, és az 1837-es kolozsvári énekeskönyv reformanyagából átvett erdélyi énekek. A megmaradt régi énekeket csaknem a felismerhetetlenségig megváltoztatták. A 250 dicséret közül 44-nek van saját dallama. A dallamokat négyes ütembe szedték, fél- és negyedértékű hangjegyekkel, a már megszokott dallamromlások, alterálások szentesítésével, de dór -és mixolíd hangsorok esetében ezeknek megfelelő előjegyzésben. Az énekversek verssoronként külön sorban találhatóak, ami énekeskönyvben a leghelyesebb megoldás.

A próbaénekeskönyv mostoha fogadtatása miatt Fejes István 1907-ben lemondott, az elnökségre Baksay Sándort kérték fel. Az énekeskönyv- revízió szellemét illetően a zsinat a következő rendelkezéseket hozta:

„ a.) a magyar és az erdélyi énekeskönyv felveendő darabjai lehetőleg változatlanul hagyandók, a legérzékenyebb szükségét kivéve;

b.) a dogmatikai hűsége nagyobb gondot kell fordítani, különös tekintettel a váltság tanára;

A dallamok tekintetében a következőket rendelte el a zsinat:

a.) a ritmikus mérték általában kerültessék, valamint a világi dallamok felvétele is, és általában a "korál- mérték" tartandó fenn;

b.) a dallam és szövegritmus egyezésére nagyobb gond fordítandó;

c.) az "egyházi vagy plagal- "hangnemben írt dallamok az általánosan használt (tehát dúr- moll) hangnemeknek megfelelő előjegyzéssel hangjegyezendők;

d.) melizmák (hajlítások) csak ott alkalmazhatók, ahol azok a dallam törzséhez tartoznak.”

(Csomasz Tóth Kálmán: A református gyülekezeti éneklés, Budapest, 1950)

1911-ben Baltazár Dezső lett az énekügyi előadó, őt püspökké választása után Seprődi János váltotta fel. 1912-ben szűkebb szerkesztőbizottság alakult, amelynek tagjai Baltazár Dezső, Seprődi János és Szügyi József lettek. Az énekeskönyv előkészületeit ezután ez a bizottság irányította. Megállapodtak abban, hogy a 125 zsoltárdallamból elhagynak 30-at, a 35 dicséretdallamból pedig legalább ötöt; hogy a szövegek átírása lehetőleg összevonással történjék, és hogy a dallamok hangjegyezésében csak olyan ütembeosztást alkalmaznak, amelyik felütést sehol sem tartalmaz(!) Ennek a bizottságnak a munkája nyomán jelent meg a második próbaénekeskönyv 1916-ban, a második világháború kellős közepén.

Ez a próbaénekeskönyv már az 1921-es végleges kiadás képét mutatja, azzal az eltéréssel, hogy még nem voltak benne a 10, 69, és a 241. dicséret, a 282- 294. sorszám alatti Hozsánna- énekek, viszont 68 halotti éneket tartalmazott.

1917 októberében a zsinat ezt a próbaénekeskönyvet elfogadta, majd 1918 októberében határozott a "Jövel, Szentlélek Úr Isten (Batizi), "Nem vagyunk mi magunkéi" valamint a 13 Hozsánna- ének felvétele tárgyában, majd a 241. király- ének felvételével és 22 temetési ének kirotálásával kialakult az énekeskönyv végleges anyaga.

Az 1921-es énekeskönyv

Az 1921-es énekeskönyv Debrecenben látott napvilágot. Anyagát részben megismerte, részben megszerette, részben pedig kezdettől fogva fölöslegesnek érezte a magyar reformátusság. Azok, akik nem kaptak belőle kellő lelki táplálékot, elfordultak tőle és a közben napvilágot látott "Hozsánna", majd "Hallelujah" felé fordultak minden olyan alkalommal, amikor a hivatalos énekeskönyv használata nem volt kötelező. A lekipásztorok és az énekvezérek megfelelő teológiai, énekirodalmi és egyházzenei képzettség híján válogatás és kritika nélkül népszerűsítették sokszor éppen azokat az énekeket, amelyek a leggyengébbek voltak.

Az énekeskönyv beosztása szerint a **zsolttárok** állnak elől. Szövegük, bár mindössze 643 versszak maradt, lényegesen kevesebb romlást szenvedett, mint az 1903-as próbaénekeskönyvben. A legtöbb zsolttár eredeti alakjában maradt meg, kivétel a 11, 45, 48, 53, 58, 87, 110, 114, 129. zsolttár, melyeket Baltazár Dezső átköltött, valamint a 116. zsolttár 2-3 versei, melyeket Szabolcska Mihály dolgozott át.

Kimaradtak az énekeskönyvből a 7, 11, 12, 13, 41, 44, 45, 48, 49, 52, 54, 58, 59, 83, 85, 87, 93, 94, 107, 110, 114, 115, 120, 123, 124, 126, 129, 132, 154, 149. zsolttárok dallamai, melyek jelentős része a hugenotta- melódiák legszebbjei közül valók.

Minden dallam a gyakori csonkaütemes kezdetek figyelmen kívül hagyásával alla breve- ütemekbe foglalt, suta és zeneietlen kiegyenlített formában került lejegyzésre.

A dallamok egyházi hangnemei sem az előjegyzésben, sem a tiszta tonalitásban nem lettek figyelembe véve, dór dallamok moll-, mixolid dallamok dúr előjegyzést kaptak. Az egyes dallamokon belül a helytelen és ízléstelen gyakorlat előidézte romlások mind szentesítést nyertek (dór hatodik fok indokolatlan leszállítása, (pl. a 90. zsolttár), ión és mixolid negyedik fok helytelen bővítései, hipodór- eol vezérhang felemelése stb.)

A **dicséretanyag** összeválogatásánál nem vették figyelembe a reformációkorabeli régi magyar énekeket, az 1806-os revízió után megmaradt anyagot is javarészt kirostálták.

Az új énekek tekintetében nem az volt a nagyobb hiba, hogy ezek bekerültek az énekeskönyvbe, hanem az, hogy javarészt a megrendelésre írt, az apostoli, reformátori és hitvalló korszakok színvonalától messze elmaradó énekeket vették be, amelyek nem meggyőzőek. A néhány felvett „hozsánna“- éneken látszik a hevenyészett, ötletszerű válogatás. A régi és újabb alkalmi énekek pedig semmi komoly lelki igény kielégítésére nem alkalmasak.

Összességében az 1921-es énekeskönyv már megjelenésekor elavult volt.

Szerkesztőinek, megalkotóinak több mint negyvenesztendő fáradozásából nem tűnik ki sem a bibliai- reformátori alaphoz való hűség, sem a hitvallás meggyőző ereje. Ebben a formában ez az énekeskönyv nagyon rövid ideig volt közös kincse a magyar reformátusságnak. Az első világháború után a szétszakadt magyar egyháztestek sorra gondoskodtak saját énekeskönyvről. Az erdélyi egyházkerület 1923-ban adta ki énekeskönyvét. A csehországi reformátusok 1923-ban határozták el új énekeskönyv kiadását, mely 1925-ben megjelent. A három elszakított református egyház közül a jugoszláviai adta ki a legkomolyabb elvi célkitűzésű és színvonalú énekeskönyvet 1939-ben. A magyarországi református egyház pedig 1948-ban jelentette meg új énekeskönyvét.*2

*1 Dr.Benkó András: Az egyházi ének története, Kolozsvár, 1994, 57.o.

*2 Csomasz Tóth Kálmán: A református gyülekezeti éneklés, Budapest, 1950. 185- 196.o.

Összehasonlító táblázat a 150 zsoltárnak az 1921-es, az 1948-as és az 1996-os énekeskönyvben található dallam- és szöveganyagáról

Jegyzet: D = saját dallam; Sz = szöveg; v. = versszakok száma; h = hiányzó versszakok, A.n. = ad notam énekek; zs = zsoltár.

Zsoltár sz.	1921	1948	1996
1.	D Sz. 4 v.	D Sz. 4 v.	D Sz. 4 v.
2.	D 2 v.	D 7 v.	D 3 v.
3.	D 3 v.	D 3 v.	D 4 v.
4.	D 2 v.	D 4 v.	D 4 v.
5.	D 8 v.	D 12 v.	D 8 v.
6.	D 5 v.	D 9 v.(5. h.)	D 5 v.
7.	A.n.14.zs. 3 v.	D 6 v.(6-8 h.)	D 4 v.
8.	D 7 v.	D 9 v.	D 7 v.
9.	D 6 v.	D 14 v(6-7, 15-18.h.)	D 9 v.

10.	D	3 v.	D	8 v.(5.h.)	D	5 v.
11.	A.n.	22.zs. 2 v.	D	2 v.(3-4 h.)	D	2 v.
12.	A.n.	8. zs. 3.v.	D	8 v.	D	6 v.
13.	A.n.	5. zs.	D	5 v.	D	3 v.
14.	D	6 v.	D	7 v.	D	4 v.
15.	D	5 v.	D	5 v.	D	5 v.
16.	D	4 v.	D	6 v.	D	5 v.
17.	D	3 v.	D	5 v.(5-7 h)	D	4 v.
18.	D	3 v.	D	9 v.(8-9 h)	D	3 v.
19.	D	7 v.	D	7 v.	D	7 v.
20.	D	3 v.	D	5 v.	D	4 v.
21.	D	4 v.	D	10 v.(4,10,12 h.)	D	10 v.
22.	D	7 v.	D	16 v.	D	15 v.
23.	D	3 v.	D	3 v.	D	3 v.
24.	D	4 v.	D	5 v.	D	5 v.
25.	D	6 v.	D	8 v.(9,10 h.)	D	8 v.
26.	D	9 v.	D	10 v.(10,11 h)	D	10 v.
27.	D	7 v.	D	7 v.	D	5 v.
28.	D	4 v.	D	4 v.(3-4 h.)	D	4 v.
29.	D	3 v.	D	3 v.(3-4, 6 h.)	D	3 v.
30.	D	5 v.	D	4 v.(5-8 h.)	D	4 v.
31.	D	8 v.	D	12 v.(7-12, 14 h.)	D	8 v.
32.	D	4 v.	D	5 v.(5.h.)	D	4 v.
33.	D	9 v.	D	10 v(8.h.)	D	7 v.
34.	D	8 v.	D	9 v.(10-11.h.)	D	6 v.
35.	D	3 v.	D	5 v.(2-6, 10-12 h.)	D	5 v.
36.	D	3 v.	A.n.68.zs.3 v.		D(68.zs)3 v.	
37.	D	6.v.	D	7 v(6-18 h.)	D	7 v.
38.	D	6 v.	D	10 v.(5-8,10-14, 16-17, 19-20 h.)	D	9 v.
39.	D	6 v.	D	8 v.	D	8 v.

40.	D	4 v.	D	7 v.(7.h.)	D	5 v.
41.	A.n.	65.zs., 3 v.	D	3 v.(3-5, 6.h.)	D	3 v.
42.	D	5 v.	D	7 v.	D	6 v.
43.	D	4 v.	D	5 v.	D	5 v.
44.	A.n.	38.zs.3 v.	D	12 v.(13-14 h.)	D	6 v.
45.	A.n.	81.zs.2 v.	D	4 v(5-8 h.)	D	4v.
46.	D	2 v.	D	6 v.	D	5 v.
47.	D	5 v.	D	5 v.	D	4 v.
48.	A.n.	89.zs.1 v.	D	6 v.	D	3 v.
49.	A.n.	27.zs.4 v.	D	5 v.(5 és 7 h.)	D	5 v.
50.	D	5 v.	D	7 v.(4-5 h.)	D	7 v.
51.	D	5 v.	D	8 v.(9.h.)	D	8 v.
52.	A.n.	65.zs.2 v.	D	2 v.(2-6 h.)	D	2 v.
53.	A.n.	14.zs.1 v.	A.n.	14.zs.4 v(4-5 h.)	D.és sz.	a 14.zs.
54.	A.n.	147.zs.2 v.	D	4 v.	D	3 v.
55.	D	4 v.	D	4 v.(2, 5-9, 11-14 h.)	D	4 v.
56.	D	3 v.	D	6 v.	D	6 v.
57.	D	4 v.	D	4 v.(3-5 h.)	D	4 v.
58.	A.n.	33.zs.1 v.	D	3 v.(3-7 h.)	D	3 v.
59.	A.n.	35.zs.4 v.	D	4 v.(3-4, 6-9 h.)	D	3 v.
60.	D	2 v.	D	3 v.(3-6 h.)	D	3 v.
61.	D	7 v.	D	5 v.(5-6 h.)	D	5.v.
62.	A.n.	24.zs.4 v.	A.n.	24. zs.5 v.(2-3, 6 h.)	A.n.	24.zs.5 v.
63.	A.n.	17.zs.4 v.	A.n.	17.zs.4 v.(5-7 h.)	A.n.	17.zs.4.v.
64.	A.n.	5.zs. 5 v.	A.n.	5.zs. 6 v.(4-7 h.)	A.n.	5.zs. 6 v.
65.	D	8 v.	D	9 v.	D	6 v.
66.	D	4 v.	D	8 v.(7,9 h.)	D	5 v.
67.	A.n.	33.zs.3 v.	A.n.	33.zs.3 v.	A.n.	33.zs.3 v.
68.	A.n.	36 zs.4 v.	D	6 v. (4-9, 11-15 h.)	A.n.	36.zs.3 v.
69.	A.n.	51.zs.2 v.	A.n.	51.zs.7 v.(8- 14 h.)	A.n.	51.zs.3 v.
70.	A.n.	17. zs. 2 v.	A.n.	17.zs.2 v.	A.n.	17.zs.2 v.

71.	A.n. 31. zs. 6 v.	A.n.31.zs.14 v(7-9, 18.h.)	A.n.31.zs.8 v.
72.	A.n. 65. zs. 6 v.	A.n.65.zs 4 v.(2-5, 8-9, 11 h)	A.n.65.zs.4 v.
73.	D 7 v.	D 10 v(3-5, 11 h.)	D 6 v.
74.	A.n.116.zs.5 v.	D 18 v.(5-6, 21-22 h.)	D 6 v.
75.	D 4 v.	D 6 v.	D 3 v.
76.	A.n.30.zs.2 v.	A.n.30.zs.7 v.	A.n.30.zs.6 v.
77.	D 4 v.	D 10 v.	D 4 v.
78.	A.n.90.zs.3 v.	A.n.90.zs.4 v (3-7, 9-26, 28-36 h.)	A.n. 90. zs. 4 v.
79.	D 3 v.	D 7 v.	D 3 v.
80.	D 3 v.	D 10 v.(2. h)	D 6 v.
81.	D 3 v.	D 13 v.(4-8 h.)	D 13 v.
82.	A.n.46.zs. 3 v.	A.n. 46. zs. 4 v.	A.n. 46. zs. 4 v.
83.	A.n.138.zs.1 v.	D 5 v.(4-8 h.)	D 5 v.
84.	D 4 v.	D 6 v.	D 6 v.
85.	A.n.104.zs.3 v.	D 4 v.	D 4 v.
86.	A.n.77.zs. 5 v.	A.n. 77.zs. 8 v.	A.n. 77. zs.6v.
87.	A.n.8.zs. 1 v.	D 2 v.(2-4 h.)	D 2 v.
88.	D 4 v.	D 7 v.(6-8, 11 h.)	D 7 v.
89.	D 4 v.	D 6 v(2,5-6,9-19 h.)	D 6 v.
90.	D 9 v.	D 9 v.	D 9 v.
91.	D 4 v.	D 7 v.(3 h.)	D 6 v.
92.	D 4 v.	D 6 v.(5-6 h.)	D 6 v.
93.	A.n. 8. zs. 4 v.	D 4 v.	D 4 v.
94.	A.n.117.zs.3 v.	D 12 v.	D 11 v.
95.	A.n. 24.zs. 4 v.	A.n. 24.zs. 4 v.(5-7 h.)	A.n. 24.zs.4 v.
96.	D 6 v.	D 9 v.	D 7 v.
97.	D 4 v.	D 6 v.(5.h.)	D 6 v.
98.	A.n. 66. zs.4 v.	A.n. 66. zs.4 v.	A.n. 66. zs.4 v.
99.	D 3 v.	D 8 v.	D 5 v.
100.	D 3 v.	D 4 v.	D 4 v.

101.	D	5 v.	D	8 v.	D	6 v.
102.	D	8 v.	D	16 v.	D	4 v.
103.	D	8 v.	D	11 v.	D	7 v.
104.	D	7 v.	D	14 v(9,11,13,18 h.)	D	6 v.
105.	D	3 v.	D	5 v.(4-22 h.)	D	5 v.
106.	D	4 v.	D	4 v.(4-25.h.)	D	4 v.
107.	A.n.136.zs.	8 v.	D	22 v.	D	6 v.
108.	A.n. 60. zs.	2 v.	A.n. 60. zs.	3 v.	A.n.60.zs.	3 v.
109.	A.n.28. zs.	3 v.	A.n. 28. zs.	5 v. (3-12, 14, 16 h.)	A.n.28.zs.	5 v.
110.	A.n. 8. zs.	4 v.	D	7 v.	D	6 v.
111.	A.n. 24. zs.	5 v.	A.n. 24. zs.	6 v.	A.n.24.zs.	6 v.
112.	D	3 v.	D	2 v.(3-6 h.)	D	2 v.
113.	D	4 v.	D	5 v.	D	5 v.
114.	A.n. 80. zs.	1 v.	D	4 v.	D	4 v.
115.	A.n. 90. zs.	4 v.	D	7 v.	D	6 v.
116.	A.n. 74. zs.	7 v.	A.n.74.zs.	11 v.	A.n.74.zs.	10 v.
117.	D	1 v.	D	1 v.	D	1 v.
118.	A.n.66.zs.	10 v.	A.n 66.zs.	13 v.	A.n. 66.zs.	6 v.
119.	D	12 v.	D	88 v.	D	88 v.
120.	A.n.147.zs.	2 v.	D	1 v.	D	1 v.
121.	D	2 v.	D	4 v.	D	4 v.
122.	D	2 v.	D	2 v.(2.h.)	D	2 v.
123.	A.n. 25.zs.	1 v.	D	2 v.	D	2 v.
124.	A.n.57.zs.	4 v.	D	4 v.	D	4.v.
125.	D	4 v.	D	4 v.	D	4 v.
126.	A.n. 46.zs.	3.v.	D	3 v.	D	3 v.
127.	A.n.117.zs.	4 v.	A.n.117.zs.	5 v.	A.n117.zs.	4 v.
128.	D	3 v.	D	3 v(4.h.)	D	3 v.
129.	A.n. 1. zs.	1 v.	D	6 v.	D	6 v.
130.	D	4 v.	D	4 v.	D	4 v.

131.	A.n.100.zs.3 v.	A.n.100.zs.4 v.	A.n.100.zs.4 v.
132.	A.n.24.zs. 2 v.	D 9 v.(4-6 h.)	D 5 v.
133.	D 1 v.	D 1 v.	D 1 v.
134.	D 3 v.	D 3 v.	D 3 v.
135.	D 5 v.	D 8 v.(5-7, 11 h.)	D 5 v.
136.	D 12 v.	D 14 v.(9-15,19-22 h.)	D 11 v.
137.	D 5 v.	D 5 v.	D 5 v.
138.	D 4 v.	D 4 v.	D 4 v.
139.	A.n.30.zs. 8 v.	A.n. 30. zs.9 v. (7-8, 11- 13 h.)	A.n. 30.zs.9 v.
140.	D 5 v.	D 10 v.(9-11 h.)	D 7 v.
141.	D 5 v.	D 7 v(7-8,10-11 h.)	D 7 v.
142.	An. 100. zs.5 v.	A.n.100.zs.7 v.	A.n.100.zs.7 v.
143.	D 7 v.	D 11 v.	D 6 v.
144.	D 5 v.	D 7 v.	D 2 v.
145.	A.n. 27. zs. 6 v.	D 7 v.	D 4 v.
146.	D 8 v.	D 8 v.	D 6 v.
147.	D 7 v.	D 5 v(4-5,7-9 h.)	D 5 v.
148.	D 3 v.	D 3 v(3-4 h.)	D 3 v.
149.	A.n. 25.zs. 2 v.	D 3 v.(4-5 h.)	D 3 v.
150.	D 2 v.	D 3 v.	D 3 v.

Az összesítés értelmében az 1921-es énekeskönyvben 632 versszak, az 1948-asban 1055 versszak, az 1996-os MRÉ- ben pedig 836 versszak található, tehát 204 versszak visszakerült az 1921- es rostálást követően.

A 150 zsoltárból 125-nek van saját dallama. 25 zsoltár ad notam, más zsoltárdallamra. Végeredményben, ahol egyezik a szótagszám, a zsoltárszöveg énekelhető más dallamra is.

Az 1921-es énekeskönyvben amellet, hogy kiegyenlítetten jelenik meg a dallam, 30 eredeti zsoltárdallam hiányzik a meglévő 25 ad notam mellett, így összesen 55 zsoltár szerepel más dallammal.

Az 1996-os MRÉ visszaállította a '48-as énekeskönyv szerint a zoltárdallamokat, csupán a versszakok száma csökkent sok esetben. A '48-as énekeskönyvben gyakran találkozunk rövid záróversszakokkal.

Dicséreték

Az 1921-es Énekeskönyv legutolsó kiadásában, 1990 óta 398 dicséret található.

A dicséreték szövegét és dallamát, műfajait a könnyebb áttekinthetőség érdekében hét csoportban vizsgálom.

A dicséreték beosztása a következő:

1. csoport:

Kezdő és záró énekek 1- 38

Újévi énekek 39- 41

Virágvasárnapi énekek 42- 44

Nagyheti és nagypénteki énekek 45-50

Nagyszombati ének 51

Húsvéti énekek 52- 59

Áldozócsütörtöki énekek 60- 62

Pünkösdi énekek 63- 69

Adventi énekek 70- 77

Karácsonyi énekek 78- 84

Vasárnapi énekek 85- 104, összesen 104 ének

2. csoport:

Katekizmusi énekek 105-160, összesen 56 ének

3. csoport:

Köznap reggeli énekek 161- 180

Köznap esti énekek 181- 193, összesen 33 ének

4. csoport:

Bűnbánati énekek 194- 202

Úrvacsorai énekek 203- 214

Konfirmációi énekek 215- 219

Tanévnyitó, tanévzáró énekek 220-224
Gyülekezeti ének lelkézszenteléskor 225- 226
Lelkész beiktatásakor 227
Tisztviselők választásakor 228- 229
Egyházi gyűléskor 230
Templomszenteléskor 231
Új iskolaépület megnyitásakor 232
Orgona felállításakor 233
Házasságkötéskor 234
Kereszteléskor 235
Reformáció emlékűnnepén 236- 237
Hazafias ünnepen 238
Nemzeti gyászűnnepen 239
Király koronázásakor 240
Király tiszteletére 241
Háború idején 242
Győzelem kivívásakor 243
Békekötéskor 244
Tavaszi énekek 245- 247
Nyári énekek 248- 251
Őszi énekek 252- 255
Vetés idején 256
Téli énekek 257- 259
Szükség idején 260- 263
Szükség megszűnésekor 264
Járványos időben 265
Szárazságkor 266- 268
Esőért való hálaadás 269- 270
Tartós eső és árvíz idején 271- 272
Tartós eső és árvíz megszűnésekor 273
Jégveréskor 274- 275

Tűzcsapáskor 276

Égiháború után 277

Esztendő utolsó napján 278- 281, összesen 88 ének

5. csoport:

Hozsánna énekek 282- 294, összesen 13 ének

6. csoport:

Temetési énekek 295- 340, összesen 46 ének

7. csoport:

Új énekeink 341- 398, összesen 58 ének.

csoport énekei.

Az énekek felosztása a *naptári év* rendjét követi, nem az *egyházi év* sorrendjét.

Az 1. csoportban vizsgált 104 énekből 24-nek van saját dallama.

Ezek a következők:

Dics.	Kezdőszó	Dallam eredete	Szöveg eredete
	SZ.		
7.	Im bėjöttünk	Debrecen, 1744	Debrecen, 1590
8.	Örül mi szívünk	Debrecen, 1744	Szegedi Gergely, 1569 előtt
10.	Nem vagyunk mi magunkéi	Kolozsvár, 1834	
13.	Alleluja, dicsérjétek	Kálmán Farkas	Fejes István
18.	Uram, a töredelmes szívet	Hassler, 1601	Lengyel József után
20.	Szomorúan sóhajt szívünk	Szegedi Gergely	Erdélyi Imre
21.	Ez esztendőt megáldjad	Batthyány- kódex, 16. sz.	
30.	Atya, Fiú, Szentlélek	Debrecen, 1778	Debrecen, 1736
31.	Szűkölködünk	Kolozsvár, 1785	Nagyenyed, 1785
32.	Megáll az Istennek Igéje	Kolozsvár, 1907	Luther M, ford. Skarica Máté
37.	Himnusz	Erkel Ferenc	Kölcsey Ferenc
38.	Szózat	Egressy Béni	Vörösmarty Mihály

48.	Ó ártatlanság Báránya	Debrecen, 1774	17.sz. második fele
50.	Ó, Úr Jézus, mennyi bánat	Szügyi József	Erdélyi Imre
51.	Sirasd meg, sirasd meg	Kálmán Farkas	Fejes István
63.	Jövel, Szentlélek Úr Isten	Debrecen, 1774	11.sz.-i antifónából Luther M.
69.	Jövel, Szentlélek...lelkünknek	Debrecen, 1774	Batizi András 1546 után
81.	Krisztus Urunknak áldott	Debrecen, 1774	Pécselyi Király Imre
82.	Az Istennek szent angyala	Debrecen, 1774	Luther éneke után
84.	Szívünk vígsággal	Nicolai F, Frankfurt, 1599	Új zengedező mennyei kar,1743
89.	Adjunk hálát mindnyájan	Debrecen, 1774	Huszár Gál, 1575
90.	Könyörögjünk az Istennek	Debrecen, 1774	Huszár Gál, 1575
91.	Szent vagy örökké	Kolozsvár, 1744	Debrecen, 1602
96.	Nagy Isten, téged imád	J. Haydn	Dr. Salamon József
98.	Mindenható leborulva		Szilágyi Ferenc
99.	Légy csendes szívvel	66. zsoltár	Gerhardt Pál után Füzesi József
100.	Mennyben lakó én Istenem	Kecskés Ernő	Pósa Lajos
101.	Örök Isten, merre	Kálmán Farkas	Fejes István

2. csoport énekei

Ebben a csoportban foglalnak helyet a **katekizmusi énekek**. Ez az elnevezés a Heidelbergi Káté kérdés-és feleleteinek megfelelő, és az esztendő 52 vasárnapjára ír elő énekeket. Mivel sok gyülekezetben a vasárnap délutáni istentiszteleten kátémagyarázat van, ennek megfelelően minden vasárnapra található ének. A katekizmusi énekek már az 1871-es illetve 1877-es debreceni énekeskönyvekben is benne voltak.

A katekizmusi énekek zsoltárdallamokra megfeleltetett ad notam énekek, mindössze *kettőnek* van saját dallama.

Dics.	Kezdősor	Dallam eredete	Szöveg eredete

108. Tökéletes volt minden t.	Debrecen, 1774	Lengyel József
160. Mennybéli felséges Isten	Lipcse, 1598	Ism. szerző, 1685

3.csoport énekei

A harmadik csoportban vizsgált énekek 161- 194 sorszám között „**Köznapi énekek**” cím alatt találhatók. Ez a csoport 34 éneket tartalmaz, ezek közül mindössze *ötnek* van saját dallama.

Dics.	Kezdősor	Dallam eredete	Szöveg eredete
SZ.			
163.	Szívem megalázzván	Debrecen, 1711	Lőcse, 1635
166.	Mi szent Atyánk (Drága dolog az Úr Istent dicsérni)	Debrecen, 1778	Lengyel József
167.	Magasztallak én téged	Német dallam után Kv. 1635	Kohlrose János(+1558)
181.	Krisztus, ki vagy nap és v.	Debrecen, 1774	7. sz.- i latin himnuszról Debrecen, 1592
183.	Adjunk hálát mindnyájan	Német dallam, 1507	Német eredetiből Debrecen, 1569

4. csoport énekei

Ebben a csoportban **bűnbánati, úrvacsorai** illetve **különböző alkalmakra** írt vagy válogatott énekek találhatók, 194- 281-ig terjedő sorszámmal, összesen 88 ének, melyek közül *tizenötnek* van saját dallama, a többi ad notam ének.

Dics.	Kezdősor	Dallam eredete	Szöveg eredete
SZ.			
194.	Ne szállj perbe énvelem	Kolozsvár,1751	Pécselyi Király Imre
195.	Én Istenem, sok nagy bűnöm	Kolozsvár, 1751	Rutilius Márton(1550-1618)
197.	Seregeknek hatalmas nagy k.	Magyar népi dallam	Sinka György, 17.sz.
200.	Gondviselő jó Atyám vagy	Kálmán Farkas	Lévay József
201.	Ím nagy Isten, most előtted	Kálmán Farkas	Szász Béla(1840- 1898)

203.	Örülj, szívem	Kolozsvár, 1837	Új zengedező mennyi kar,1743
207.	Kegyves Jézus, én imádságomra (Jer, dicsérjük az Istennek Fiát)		Régiusz Király Jakab(1623-1690)
208.	Mondjatok dicséretet	Debrecen, 1774	16. sz. vége
212.	Uram, bocsássad el	Genf, 1562	Marot Kelmen, ford.Szenci M.A1607
214.	Buzdulj mély hálára, lelkünk	Luther M.	Fülöp József
236.	Erős várunk nekünk az Isten	Luther M.	Luther M.
237.	Térj magadhoz, drága Sion	Luttemberger Tihanyi Ágost, 1890	Pauli Joachim (1636-1708) vigasztaló éneke után Jeszenszky Károly,1890
245.	Dicsőült helyeken	Debrecen, 1774	Kanizsai Pálfi János, átd. Diószegi Sámuel 1806
260.	Mire bánkódom, óh te én szívem	Monoetius Crailsham 1565	
263.	Egyedüli reményem	Kálmán Farkas	Fejes István

5. csoport énekei

Ebben a csoportban található az ú.n. **„Hozsánna” énekek**, 282- 294 sorszámmal, melyek a Victor János által szerkesztett és 1901-ben, majd 1908-ban újra kiadott „Hozsanna” c. énekeskönyvből származnak. Ezt az énekeskönyvet Csomasz Tóth Kálmán a „Református gyülekezeti Éneklés”(Bp, 1950) c. munkájában a hasonló „Hallelujah” című énekeskönyvvel együtt csupán megemlíti, az énekeskönyvek elemzésére nem tér ki, mivel ezeket a gyülekezeti énekeskönyv mellett *vasárnapi iskolák, vallásos összejövetelek és a család használatára* szánták. Ez az énekcsoport ezt az alcímet is viseli. A „Hozsanna” énekeskönyv erényei között említhető mindamelllett, hogy számos idegen eredetű, főleg angolszász éneket hoz, ezeket négyszólamú letéttel közli, akárcsak a „Hallelujah” gyűjtemény. A fülbemászó, könnyed dallammal ellátott énekek így hamar meggyökereszkedtek a református hívek körében és mindmáig a leggyakrabban használt énekek között szerepelnek.

A 13 Hozsánna- ének közül mindössze *három* magyar eredetű.

Dics.	Kezdősor	Dallam eredete	Szöveg eredete
-------	----------	----------------	----------------

Sz.

282.	Aki értem megnyíltál	Hastings I. 1830	Toplady Augustus M.(1740-1778) Ford. Kecskeméti Ferenc
283.	Nem hagyjuk el a Bibliát	Haydn	Dr.Whittemore, ford. Victor János
284.	Győzhetetlen én köszálom	Magyar dallam	Kuruckori ének
285.	Imádkozzatok és buzgón k.	Tinódi Lantos Sebestyén, 1546	Legid. Victor János(1860-1937)
286.	Zengjen hálaének	Magyar ének 1700- ból	
287.	Az áldott orvos közeleg	Stockton J.H.	Hunter W.H. ford. Szász Béla
288.	Fel, barátim!	Blis Ph.(1838- 1876)	Blis Ph. Ford. Szász Béla
289.	Jézus ölébe bizton	Doane W.H.	Crosby F.,ford. Szász Béla
290.	Kövesd a Jézust!	Root G.F.	Root G.F. ford. Perényi József
291.	Feljebb emeljetek, feljebb	Angol dallam	Angol szöveg
292.	Bár bűn és kín gyötör	Howard S (1710-1782)	Bronte Anna, ford. Dr. Szabó Aladár
293.	Egyetlen forrása minden k.	Case C.C.	Dr. Newman Hall, ford. Nyáry Pál
294.	Ne csüggedj el kicsiny s.	Victor János	Altemberg Mihály, ford. Kovács Sándor

6. csoport énekei

Ebben a csoportban található a **temetési énekek**, 295- 340 sorszám alatt, összesen 46 ének, ebből *húsznak* van saját dallama. A temetési énekeket a debreceni, a pápai és a sárospataki halottaskönyvből, valamint az erdélyi énekeskönyvből vették át. Összehasonlítva az előző csoportban található énekekkel, itt közel 50%-ban az énekeknek saját dallamuk van. Az énekek között sok a hitvallásunkkal ellentétes, halottat beszélgető vagy a halott nevében szóló énekszöveg, pl.” A fájdalma éles nyilai leverék az én erőmet...”, „Búcsút vennem, el kell mennem e földről nékem...”stb.

Dics.	Kezdősor	Dallam eredete	Szöveg eredete
Sz.			
304.	Elmégy kedves gyermek		Erdélyi énekeskönyvből

306.	Ez élet csak füst és pára	Debrecen, 1791, ad notam	Ez a világ csak baj halma
	Jaj, mily hamar múlik	Debrecen, 1791	Debreceni halottaskönyv, 1791
	Csalárd színnel fénylő világ	Debreceni halottaskönyv	
	E világ mióta	Debreceni halottaskönyv	
	Szomorú a halál	Debrecen, 1791	Debreceni halottaskönyv, 1791
313.	Halld meg lélek	Debreceni halottaskönyv	
314.	Vigyázz halálodra	Debreceni halottaskönyv	
315.	E mulandó világban	Pápai halottaskönyv	
316.	Jézus fő- fő nyereségünk	Sárospataki halottaskönyv	
318.	Krisztus én életemnek	Kolozsvár, 1908	Ismeretlen eredetű
323.	Életemnek végső napját	Debrecen, 1791	Debrecen, 1598
324.	Ó, áldandó Szentháromság	Debrecen, 1781	Ráday Pál
325.	Én Istenem, benned bízom	Debrecen, 1791	Debrecen, 1698
331.	Immár eljött az óra	Debreceni halottaskönyv	
332.	Búcsút vennem el kell m.	Debreceni halottaskönyv	
334.	Már elmégyek az örömbé	Miklós deák éneke a 16.sz.-ből	
335.	Seregeknek szent Istene	Debrecen, 1921	Kolozsvár, 1837
336.	Hagyjátok el hív ker.	Debreceni halottaskönyv	
337.	Jer, temessük el a testet	Wittemberg, 1544	Ref. Előtti latin énekből, Várad, 1566

7.csoport énekei

Az énekeskönyv utolsó csoportjában találjuk az ú.n. „Új énekeink”-et. Ezt a válogatást az 1990 után kiadott énekeskönyvekben már benne találjuk. 341- 378 sorszám között a magyarországi énekeskönyvből, 379- 398. sorszám alatt pedig az erdélyi énekeskönyvből átvett énekeket találhatók, külön tartalomjegyzékkel, összesen 58 ének.

Dics.	Kezdősor	Dallam eredete	Szöveg eredete
341.	Kegyés Jézus, én imádságomra	Ahle R. 1664	Clausnitzer Tóbiás (1618-1684)
342.	Itt van Isten köztünk	Bremen, 1680	Tersteegen Gellért (1697-1769)
343.	Jöjj, mondjunk hálaszót	Grüger J. 1647	Rinckart Márton (1586- 1649)
344.	Krisztus, ártatlan Bárány	Erfurt, 1542	Rostock, 1931

345. Krisztus feltámadott 1200 körül Húsvéti ének a 13.sz. elejéről
346. Óh, maradj kegyelmeddel Vulpius Menyhért, Stemann Józsué(1588-1632)
1609
347. Eltévedtem, mint juh Pozsony,17. sz. vége Zengedező Mennyei Kar, 1696
348. Jehova, csak neked éneklek Halle, 1704 Crasselius Bertalan (1667- 1724)
349. Áldjad én lelkem a dicsőség... Straslund, 1665 Neander Joachim (1650-1680)
350. Ki Istenének átad mindent Neumark György (1621-1681)
351. Dicsérd Istent, keresztyénség Herman M. Lipcse, Herman Miklós (1480- 1561)
1554
352. Jézus, születél idvességünkre Debrecen, 1590
353. Ez nap nekünk dicséretes nap Debrecen, 1774 Várad énekeskönyv, 1566
354. Dicsőség mennyben az Istennek 1855 Szent vagy, Uram 1931
355. Itt állok jászolod felett J.S. Bach,Lipcse, Gerhardt Pál (1607-1676)
1736
356. Paradicsomnak te szép élő... Kolozsvár, 1751 Pécselyi Király Imre, 1641 körül
357. Te drága Jézus Crüger J, 1640 Herman János (1585- 1647)
358. Ó, Krisztusfő, te zúzott Hassler- J.S. Bach, Gerhardt Pál
1601
359. Krisztus feltámadása igazságunkra Cantus Catholici Várad, 1566
1651
360. Jézus, én bizodalمام Berlin, 1653 Ismeretlen sz, 1653
361. Ments meg Uram, engem Eger, 1855 A „Liberá me Domine” után,1855
362. Az én időm, mint a szép nyár Szőnyi Benjámin, 1762
363. Az egyháznak a Jézus a fund. Wesley S.(1810- 1876) Stone J. Sámuel (1839- 1900)
364. Isten szívéen megpihenve Herrnhag, 1735 Zinzendorf Miklós(1700- 1760)
Basel, 1745
365. Ó, Sion, ébredj Walch J., 1876 Thomson A. Mária, 1870
366. Úr lesz a Jézus mindenütt Halton J., 1793 Watts Izsák, 1713
367. Tudom, az én Megváltóm él Stebbins C.G. után
368. Hadd menjek, Istenem Mason Lowell, 1856 Adams F. Sára, 1841
369. Már keresztem vállra vettem Walesi népének- dallam Lyte H. Fr.(1793- 1847)

370. Vezess, Jézusunk	Drese A., Darmstadt, Zinzendorf M. 1698	
371. Ó, Jézus, árva csendben	Walesi dallam	How., (1823- 1897)
372. Az Isten Bárányára	Roy Krisztina	Bonar Horatius (1808-1889)
373. Csak vezess, Uram	Silcher F.(1789- 1860)	Hausmann Júlia(1826- 1901)
374. Jöjj, királyom, Jézusom	Finn népi dallam	Finn népi ének
375. Rád tekint már hitem	Meson Lowell (1792- 1872)	Palmer Ray, (1808-1887)
376. Istennel jární, lakozni	Kolozsvár, 1837	
377. Maradj velem	Monk W.H. (1823- 1889)	Lyte H. Fr. (1793- 1847)
378. Szólj, szólj hozzám Uram	Hannover, 1648	Corneille Péter (1606-1684)
379. Ameddig Jézus él	Orosz dallam	
380. Amint vagyok	Barnby J.	Elliot Ch.(1789-1871)
381. Az Úr csodásan működik	Maár Margit,1920	William Cowper(1731- 1800)
382. Bár térhetnék haza	Roy Krisztina	Roy Mária
383. Csendes éj	Mohr J.	Franz Xaver Gruber (1787-1863)
384. Elnémul egyszer énekem	Lowry R.	Crosby Fanny- Vargha Gyuláné
385. Fogjad kezem	Main P. Hubert	G.J. Frances
386. Fönn a csillagok felett	W.A. Mozart	
387. Ha földi munka	Gabriel C.H.	Gabriel C.H.- Vargha Gyuláné
388. Itt van szívem	Gebhardt E.	Liebich- Miskey Sándorné
389. Jobban tiéd, Uram	Lowell Mason,1856	Adams S.F.- Dr. Thaly L.
390. Kicsiny Betlehemben	Dr. Kováts Lajos	Tóth L.
391. Láбайдhoz hullok	Dr. Kováts Lajos	Franciából ford. Dr. Thaly L.
392. Lelkem kíván téged	Lowry R.	
393. Maradj velem	Monk W.H.	Henry F. Lyte
394. Nagy vagy te, Isten	Dr. Kováts Lajos	Dr. Kováts Lajos(1870- 1921)
395. Oh, mily drága név ez, Jézus	Doane W.H.	
396. Te vagy napvilágom	Kádár Géza	Dr. Kecskeméthy I.
397. Tudom, az én Mgváltóm él	Stebbins C.G.	Sankey J.- Nyáry Pál

Énekeskönyv- kiadások

Az 1921-es énekeskönyv részben megvalósította azt az elképzelést, hogy az egymástól elszakadt magyar református egyházaknak közös énekeskönyve legyen. Az Erdélyi Református Egyházkerület tartotta magát a hagyományokhoz. Énekeskönyvük, bár sokkal szegényesebb, mint az 1921-es, egészen az utóbbi időkig használatban volt, viszont ott már néhány éve kötelezővé tették az 1996-os énekeskönyv használatát.

A jugoszláviai református egyház nálunk sokkal korábban felismerte az énekreform szükségességét, és megszerkesztették az egyik legjobb reforménekeskönyvet 1939-ben.

Az 1921-es énekeskönyv első kiadása Debrecenben jelent meg. Első lapján ez olvasható:

Énekeskönyv

Magyar reformátusok használatára

A Zsinat által kötelező használatra

megállapított kiadás

Kapható a Debrecen szab. Kir. Város és a

Tiszántúli Református Egyházkerület Könyvnyomda- vállalata

tulajdonában lévő „Méliusz” Könyvkereskedés és

Könyvkiadóhivatal zenemű-, papír- és írószerkereskedésében

Debrecen

Ebben az énekeskönyvben 37-es sorszám alatt a Himnusz, 38-as sorszám alatt a Szózat található. Ez az énekeskönyv **nagyobb formátumban** is megjelent, melyben a versszakok soronként egymás alá szedve találhatók, Himnusszal, Szózattal együtt.

A következő kiadás **1938-ban** látott napvilágot.*

*(Fekete Csaba debreceni könyvtáros- lelkész, himnológus szerint ennek volt egy 1920 –as évek elején kiadott hazai változata is)

Első lapján a következő szöveg olvasható:

Énekeskönyv

Magyar reformátusok használatára

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület által

Kötelező használatra megállapított kiadás

Az Egyházkerület tulajdona és kiadása

A következő oldalon olvasható:

Nyomtatott a Kálvin könyvnyomdában Oradea 1938

Ebben az énekeskönyvben a 37. és 38. sorszám alatt lévő Himnusz és Szózat már nincs benne, a számozást egyszerűen átugrották, a 36. dicséret után a 39-es következik. A többi ének hiánytalanul benne van.

Ennek az énekeskönyvnek van egy **kotta nélküli, csak szöveges** kiadása is.

Egyházkerületünknek egy későbbi kiadása **1964 előtt** látott napvilágot. Az évszám sajnos az énekeskönyvbe nem került bele. Ez egy vászonfedeles, kicsi, vastag kiadás, melynek fedelén aranyozott kehely látható. Első oldalán a következő felirat olvasható:

Énekeskönyv

Magyar reformátusok használatára

A Nagyváradi Református Egyházkerület által

Kötelező használatra megállapított kiadás

Az Egyházkerület tulajdona és kiadása

A másik oldalon olvasható:

„Tiparul executat la Intrepr. Poligrafica Oradea
str. Moscovei nr.5-7 RPR”

Ez a kiadás nyilván 1940 után szülehetett, hiszen a Román Népköztársaság (RPR) megalakulása után látott napvilágot, amikor a Királyhágómelléki Református Egyházkerületet átszervezték Nagyváradi Református Egyházkerületté, az Erdélyit pedig Kolozsvári Református Egyházkerületté.

Ennek a kiadásnak a létezését alátámasztja az a levél, amelyet 1964-ben írt az Érmelléki Egyházmegyéhez tartozó Érszalacs lelképásztora. Ebben az Igazgatótanácshoz intézett levélben a lelkész kéri, hogy a hiányos énekeskönyv egy esetleges későbbi kiadását egészítsék ki

Halleluja- vagy Hozsánna- énekekkel ott, ahol csak számok szerepelnek. Ez az említett énekeskönyv az 1938-as kiadáshoz képest a következő csonkítást szenvedte:

Zsoltárok:

21 (1-4 v.), 45 (1-2 v.), 62 (5-6 v.), 72 (1-6 v.), 79 (1-3 v.), 137 (4-5 v.).

Dicséretes:

37-38. dics. átugorva, hiányoznak: 39. dics. 6. v, 40. dics. 6.v, 41. dics. 4.v, 99.dics. 6. v, 146. dics. 4-5. v, 220, 221, 222, 223, 224 dics. kihagyva, 228. dics. 1-5 v. kihagyva, 232. dics. 1-3 v, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 262, 265, 266, 267, 268. dics. kihagyva, összesen 25 dicséret kihagyva vagy megcsonkítva.

Ugyanez a levél beszél a már létező „**Új Énekeink**” kisénekeskönyvről, melynek kiadási dátuma szintén nem ismeretes. Ez a kis gyűjtemény a magyarországi énekeskönyvből átvett 38 éneket tartalmaz. Erről részletesebben az 1990 utáni kiadásoknál foglalkozom. A lelkész javaslatában kérte, hogy a kiadandó új énekeskönyvhöz csatolják hozzá ezt a kis énekeskönyvet is.

Bár a szalacsi lelkész levelére nagyon hamar érkezett válasz és bizonyára többen kérték az énekeskönyv reformját, ennek ellenére **1964-ben** ezt az énekeskönyvet ugyanúgy megcsonkítva és az „**Új Énekeink**” nélkül újra kiadták.

Az első oldalon olvasható felirat:

Énekeskönyv

Magyar reformátusok használatára

A Nagyváradai Református Egyházkerület által

Kötelező használatra megállapított kiadás

Az Egyházkerület tulajdona és kiadása

Belső oldalán olvasható:

„Tiparul executat la Intreprinderea Poligrafica

„Crisana” Oradea, str. Moscovei nr. 5, 6-8 R.P.R.

A '70-es, '80-as években az „**Új Énekeink**” kisénekeskönyvet többször is kiadták. A gyülekezeti énekeskönyv újrakiadására azonban nagyon sokáig kellett várni.

Az 1989-es fordulat új lehetőségeket nyitott a református egyház számára is. Az elmúlt évtizedek krónikus énekeskönyvhiányát sürgősen orvosolni kellett.

1990-ben látott napvilágot az a kicsi formátumú, igényes és ízléses énekeskönyv, mely bibliofil papírlapra nyomtatva magába foglalta a korábban önállóan létezett „Új énekeink” gyűjteményt, 38 énekkel, 341- 378 sorszám alatt, valamint az Erdélyi énekeskönyvből átvett 18 éneket, 379- 396 sorszám alatt, külön tartalomjegyzékkel. Ebben a kiadásban újra helyet kapott a Himnusz és a Szózat, valamint visszakerültek a korábban megcsontított vagy kihagyott énekek, az 1921-es első kiadás szerint.

Első lapján ez olvasható:

Énekeskönyv

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület által

Kötelező használatra

Magállapított kiadás

1990

Az Egyházkerület tulajdona és kiadása

Az énekeskönyv a szöveg- és dallamforrásokat változtatás nélkül az 1921-es kiadás szerint hozza, az Új énekek c. fejezethez semmi kommentárt nem fűz. Sajnos így a szöveg- és dallamszerzőkre utaló lejegyzések sok helyen hibásak, nem egyértelműek, nehezen beazonosíthatóak, különösen az erdélyi énekeskönyvből átvett anyagra vonatkozóan. Ezeknek az énekeknek a forrásaira, származására vonatkozó adatokat csak más, korábbi, nem gyülekezeti használatra szánt gyűjteményekben vagy más felekezeti énekeskönyveiben lehet találni. Ezeket a gyűjteményeket a dolgozat végén található irodalomban megjelöltem.

A betoldott Új Énekek fejezet koncepciótlan válogatására utal az a tény, hogy három ének kétszer is bekerült az énekeskönyvbe. A 367 és 397 sorszám alatt található „Tudom, az én Megváltóm él”, a 368 és 389 sorszám alatt található „ Hadd menjek, Istenem” illetve az erre a dallamra írt „Jobban tiéd, Uram”, valamint a 377 és 393 sorszám alatt lévő „Maradj velem” kezdetű énekek kétszer szerepelnek, kétféle szöveggel, különféle ritmusjegyzésben és más- más hangnemben. Ez a hiba gyakran okoz kavargást az istentiszteleteken és a temetéseken is. Ugyancsak kétszer szerepel az énekeskönyvben a 18. számú dicséret, „Uram, a töredelmes” kezdetű szöveggel, szinte a felismerhetetlenségig torzított dallammal, szerencsére az 1990- es kiadástól megjelenik ennek eredeti változata az új énekek között, 348. sorszám alatt, „Ó Krisztusfő, te zúzott” kezdetű szöveggel.

Ezt az énekeskönyvet **1992-ben** újranyomtatták, valamivel nagyobb formátumban, vastagabb papírra, változatlan tartalommal.

Az 1990 utáni kiadások hibás nyomdai szerkesztéssel, sok helyen a kottaképben is, de még gyakrabban a szövegben található hibákkal, felcserélt sorokkal vagy oldalakkal kerültek nyomtatásra.

Az **1995-ös kiadásban** a gyors és korrektúra nélküli előkészültek miatt olyan hibák vannak, melyek miatt több ének teljességgel használhatatlanná vált.(pl. 195. dics „Én Istenem, sok nagy bűnöm”).

1996-ban megszületett a **Magyar Református Énekeskönyv**, melynek előkészületei több éven át folytak. Az énekeskönyv szerkesztőbizottságában neves egyházzeneszek, himnológusok vettek részt. A felvállalt feladat sokkal több nehézséget okozott egy egységes énekeskönyv megszerkesztésében, mint amire a szakemberek számítottak. Végül kompromisszumokkal, de az 1996-os Magyar Reformátusok Világtalálkozójára mégis napvilágot látott a nagy formátumú, a ritmikus éneklést elősegítő tagolású, templomrajzokkal, református egyházi szimbólumokkal díszített énekeskönyv. Ennek az énekeskönyvnek a szakmai vagy tartalmi értékelése nem képezheti jelen dolgozat tárgyát.*1

2001-ben, öt évvel a Magyar Református Énekeskönyv megjelenése után, a harmadik évezred elején a Királyhágómelléki Református Egyházkerület még egyszer kiadta az 1990-ben újra kiadott énekeskönyvet. Mivel ekkor már az egyházzenei reform szükségessége mind Magyarországon, mind a Partiumban és Erdélyben napirendre került, de az 1996-os énekeskönyv használatára vonatkozóan a zsinati határozatok ellenére nem történt előrelépés, szükség volt a korábbi énekeskönyv valamilyen szintű revideálására. Ez az újítás azt eredményezte, hogy a zsoltárok ritmikus dallammal, de ugyanazzal a szöveggel jelentek meg, mint a korábbi kiadásokban, így ez a kiadás nem lett kompatibilis sem az 1948-as magyarországi, sem az 1996-os Magyar Református Énekeskönyvvel. Az énekeskönyv korrektúráját Kozma Gyula tanár, a Nagyvárad- Rogériuszi gyülekezet kántora végezte el, alapos és körültekintő munkájának eredményeképpen a korábbi kiadások nyomdahibái, valamint a szöveg- és dallamszerzők adatai lényegesen javultak. Az énekeskönyv szép kivitelezésben, újraserkesztett nyomdai munkával Budapesten látott napvilágot.

Az egyházkerület a zsinati határozatok ellenére nem tudta kivinni az 1996-os énekeskönyv bevezetését, az énekeskönyvhiányt viszont úgy kívánta pótolni, hogy még egyszer

kiadta a régi énekeskönyvet. Ezzel nem használt sem a gyülekezeti éneklés, sem az új énekeskönyv ügyének.

Mivel tíz éven át nem volt egy egységesen kialakult vélemény az 1996-os énekeskönyvvel kapcsolatban, így sem a lelkipásztorok, sem a kántorok nagy része nem tudta, mit használjon. Emiatt csak kevés helyen történt előrehaladás a gyülekezeti éneklés jobbítása érdekében. Azokban a gyülekezetekben, amelyekben a lelkipásztor szorgalmazta az új énekeskönyv bevezetését, új énekek tanítását, illetve ahol a képzett kántorok szakszerűen vezetik a gyülekezeti éneket és a kórusok segítségével tanítják a gyülekezetet énekelni, ott jelentős mértékben javult a gyülekezeti éneklés.

*1 Zsoltár. A REZEM lapja. Állásfoglalás a MRÉ- ről, 2001. jubileumi szám, 31. o.

Összegzés

A református gyülekezeti énekeskönyv nem lehet más, mint hitvallás, mégpedig *református, gyülekezeti, magyar és énekelhető hitvallás*. Nem lehet pusztán kegyességi énekgyűjtemény, hanem élő és szerves egység, amiből semmi elvi szempontok egységében vett értékes ének nem hiányozhat.

A református elv azt jelenti, hogy az énekeskönyv összeállítását nem befolyásolhatja más kegyességi irányzat, hanem csak Istennek Igéje és az arra épült református hitvallás szelleme és tartalma.

A gyülekezeti szempont arra int, hogy csak olyan énekek lehetnek az énekeskönyvben, amiket az együtt élő vagy egybegyűlő egész gyülekezet végig, vagy bármelyik versükben, egyformán és egyforma lelki épüléssel énekelhet. Nem minden vallásos ének egyházi ének is. Kálvin énekeskönyvébe csak olyan darabokat vett fel, amelyek Isten Igéjét tolmácsolják, mert "Istent legtisztábban Igéjével dicsérhetjük", református jellemű és kegyességű közösség pedig csak az Ige tiszta fényében nőhet fel és maradhat fenn, még éneklésében is.

Isten a mi népünket *magyarnak* alkotta és szánta. Az énekeskönyvben található sokaknak tetsző, de valójában silány, idegen származású „új énekek” és a „Hozsánna” énekek népszerűsége igen megnőtt. Ezzel egyidejűleg a legjellemzőbb zsoltárok, a 16- 17. századi

dicséretetek elhanyagolása a zenei ízlést hitvallás, magyarság és zenei érték tekintetében a gyenge énekek felé irányította.

A közel másfélszázados *magyar evangéliumi ébredési énekek* általánosságban, bár őszinte hitből fakadtak és őszinte hívő légkörben terjedtek el, fordítás jellegűek vagy teológiailag általános, szubjektív élménysíkon mozognak, irodalmi kifejezés tekintetében pedig sok esetben másodrangúak, nemegyszer kezdetlegesek. Dallamaikat tekintve ezek az énekek csupán kortörténeti érdekességűek, a nagy zenei megújulás hajnalán nyoma sem látszik rajtuk a magyar zenei nyelv megtisztulásának. Egy részük érzelmes, magyaros moll-romantika, más részük pedig idegen, felütéses készítmény, olyan, amelyet bármelyik derék német ember több hitellel elkészíthetett volna.

Hiányoznak tehát az énekeskönyvből a magyar reformáció első évszázadainak énekbeli gyöngyszemei, azonkívül a keresztyén középkor, az európai reformáció valamint a későbbi idők olyan egyetemes keresztyén értékű énekei, amelyeket az egész világ református keresztyénsége ismer és énekel, amelyek az ökumenikus keresztyénség nemzetek és felekezetek feletti énekei. Hiányoznak végül olyan énekek, amelyek vagy külföldön végbement ébredési és evangelizációs mozgalmakból váltak ökumenikussá, vagy a kibontakozó magyar református ébredés termékeinek a gondos szűrés után mutatkozó legjavából valók.*1

A történelmi, zenei, vallási változások időről- időre új énekeskönyv kiadását teszik szükségessé. Ugyanakkor az énekeskönyv tekintélye, hagyományi ereje, értékátmentő szerepe, de pasztorális, pedagógiai és gyakorlati megfontolások is az énekeskönyv maradandósága, állandósága mellett érvelnek. A magyarországi református egyház 40 év után már egy énekeskönyvi reform gondolatával foglalkozik.

A népénekeskönyvek jövőjével, a változtatás irányával kapcsolatban a következő **szempontok** merülhetnek fel, a különböző felekezetek liturgiai igényére való tekintettel.

Egyik szempont a „**kortárs**” **zene** beengedésének problémája.

Egy ének korszerűségét nem a szerző születési és halálzási évszámai, vagy a mű keletkezésének éve dönti el. Teljes mértékben méltányolható viszont az, hogy az énekek válogatásában, a közreadás módjában, a tapintatos igazításokban, szükséges szövegjavításokban, vagy akár klasszikus énekszövegek fordításában a modern tudományos, zenetörténeti, irodalmi normák érvényesüljenek.

A **könnyűzene** beengedése egy olyan csábítás, mely felekezetsemleges.

Az egyházzenesznek szelíden, de világosan meg kell magyaráznia, a teológiai és egyéb érveket feltárva, hogy miért kívánja e zenét az istentisztelettől távol tartani s miért akarja éppen a fiatalságot ennek hatásától megvédeni.

A következő probléma, melyet az énekeskönyvek javítása során szemmel kell tartani, **az a szövegek tartalma és stílusa.**

Az 1948-as református énekeskönyv amennyire csak lehetséges, őrzi a régi énekszövegeket. A régi szövegekből kell megtanulnunk a jó népének- tartalmat, és sokszor egy-egy jó szöveg tapintatos korszerűsítésével jobb, „modern” szöveghez jutunk, mint új vers írása által. Az egyetemes egyház régi szövegeinek (himnuszok, a bizánci egyház énekei, sequentiák, középkori cantiók) pontos és költői fordításával tartalmilag abszolút értékű, költőileg és népének-szempontról megfelelő, összhatásában pedig korszerű anyaghoz jutunk. A magyar irodalom talán legnagyobb dicsősége a 19-20. századi műfordítások magas színvonala, kiérlelt módszeressége és biztos normaérzéke. A legjobb műfordítók közreműködésével elkészített magyar változatai teológiailag elsőrangú, ökumenikus jellegű, irodalmilag modern hatású szöveganyaghoz juttathatná az egyházakat.

Egy másik szempont az **énekek mennyisége.**

Az énekeskönyvek szerkesztői gyakran az új énekek bevezetésével és a régi énekek kényszerű meghagyásával próbálják igazolni az új könyv szükségét, amivel az énekek száma egyre növekszik. Ez nemcsak a könyv kezelhetőségét rontja, hanem a „törzsanyag” életesélyeit rongálja. Az új énekek bevezetését és a régiéket megtartását segíti, ha az új énekek egy része régi dallamokra megy (ad notam). A gyarapítás indoka lehet egy igazi reform, egy szellemi megújulás hatása is, főként, ha egy tévútra került korszak kijavításának szándéka. Ez magyarázza az 1948-as énekeskönyv énekeinek nagy számát.

Alapvető követelmény **a stílusegység és változatosság** egyensúlya.

Minden felekezet hagyományában kialakult egy „központi mag”, mely alapvetően meghatározza az énekeskönyv jellegét. Ez kiegészülhet az újabb felismerések eredményeképpen. Azonban a könyv stiláris karakterének érezhetőnek kell lennie, nemcsak a számarányokból, hanem a könyv szerkezetéből is. Ez azért is kívánatos, mert a felekezeti identitást legvilágosabban ez a saját hagyomány őrzi meg.

Az utóbbi évtizedek reforménekeskönyveiben a szerkesztők több- kevesebb **ökumenikus szempontot** is figyelembe akartak venni: beillesztették saját énekanyagukba a többi

felekezeti énekkönyvből merített tételeket, esetleg átírva a szövegeket saját teológiájuk szellemében. Amennyiben a közös hagyományból igyekszünk meríteni, vissza kell térni ahhoz a ponthoz, ahonnan az egyes felekezetek külön útjaikra elindultak. Az egyik ilyen közösség az egyetemes keresztyénség forrásvidéke, tehát az őskeresztyén liturgikus irodalom. A másik a magyar anyanyelvű egyházi ének első nagy virágkora: a késő középkori és a 16. századi kantió.*2

Régi énekeskönyveink még a revíziók következtében megszegényedett állapotukban is gazdagabbak voltak régi magyar anyag tekintetében, mint amit 1921 óta használunk. **Szükség volna minél hamarabb elfelejtett szép zsoltárainkat is újra kezünkbe és ajkunkra venni. Szokjunk meg az éneklésben igényeseknek lenni önmagunkkal szemben, és terjesszük ki ezt az igényességet barátainkra, gyülekezetünkre.** Ha a templomban mindig csak a hitványabb énekeket használják, kezdjük el a szépeket, az igaziakat. A rossznak egy komoly ellensége van: a jó (Róm.12, 21). A gonoszt csakis jóval lehet legyőzni, a kevésbé jót pedig a legjobbal felváltani.*3

Jegyzet:

*1 Csomasz Tóth Kálmán: Hagyomány és haladás, REZEM 2003

*2 Dobszay László: A magyar népének, 199- 205. o.

*3 Csomasz Tóth Kálmán, i.m. szemelvények

Függelék

Az 1921- es Református Énekeskönyv különböző kiadásairól készült fénymásolatok

**Az érszalacsi Református Egyházközség felterjesztése az Egyházkerület Igazgatótanácsához
énekeskönyv- ügyben**

Az Igazgatótanács válasza

Irodalom

1. Csomasz Tóth Kálmán: A református gyülekezeti éneklés

Budapest, 1950

1. Hagyomány és haladás. Válogatás Csomasz Tóth Kálmán írásaiból.

Református Egyházzeneészek Munkaközössége, Budapest, 2003

2. Dr. Benkő András: Az egyházi ének története

Kolozsvár, 1994

4. Dobszay László: A magyar népének

Veszprémi Egyetem Kiadó Iroda, 1995

5. Zsoltár. A REZEM lapja

2002, IX. Évfolyam, jubileumi szám

6. Hozsanna énekeskönyv

Összeállította Victor János

Kiadja a londoni Traktátus Társulat Budapest, 1901 (1908)

7. Hallelujah énekeskönyv

Evangéliumi énekek gyűjteménye

Szerkesztette Dr. Kováts Lajos, Budapest, 1944

8. Énekeskönyv

Magyar reformátusok használatára. Debrecen, 1921

9. Énekeskönyv

Nagyvárad, 1938, 196?, 1964, 1990, 1992, 1995, 2001

10. Református énekeskönyv

Budapest, 1948

11. Magyar Református Énekeskönyv

Budapest, 1996

12. Egyházkerületi Levéltár.

Gyülekezeti anyagok. Érszalacs, 1964

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....
Az 1921- es énekeskönyv előkészítése.....
Az 1921- es énekeskönyv.....
Összehasonlító táblázat a zsoltárokhoz.....
Dicséretetek.....
Énekeskönyv- kiadások.....
Összegzés.....
Függelék.....
Irodalom.....
Tartalomjegyzék.....

Kivonat

Az 1921-es Református Énekeskönyv

Hagyomány vagy haladás?

Kodály Zoltán és Csomasz Tóth Kálmán szavaival ma is megkérdezhetjük: hagyománynak tekinthető-e egy olyan gyülekezeti éneklési mód, amely egy ezelőtt 85 évvel megjelent énekeskönyvre támaszkodik, és amely egy alapvetően hibás, torz dallamokkal, teológiai és irodalmilag gyenge szöveggel jelent meg és már megjelenésekor elavult volt?

Mire épülhet a haladás?

Az 1921-es énekeskönyv hiányosságait korán felismerve 1939-ben Jugoszláviában, majd 1948-ban Magyarországon jelent meg minden idők eddigi legjobb református énekeskönyve. 1996-ban, ezelőtt tíz évvel pedig megjelent a Magyar Református Énekeskönyv, amely egységesíteni próbálta minden magyar egyháztest református énekeit, a közös éneklés elősegítésének szándékával, visszahozva sok olyan értéket, amely kimaradt az 1921-es énekeskönyvből.

Haladást csak jó hagyományra lehet építeni. A magyar református egyházzene a reformátori hagyományokra kell épülnie, ugyanúgy a kántorképzésnek is egy jó énekeskönyvre kell támaszkodnia.

Dolgozatomban az 1921-es énekeskönyv történetét, szerkezetét vizsgálom, összehasonlítva 85 év különböző kiadásait és egybevetve az 1948-as magyarországi, valamint az 1996-os Magyar Református Énekeskönyvvel.